

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-103>

УДК 336.77

АДАПТАЦІЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ADAPTATION OF CREDIT POLICY OF COMMERCIAL BANKS IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Владика Юлія Павлівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7260-5146>

Турова Лариса Леонідівна

старший викладач,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3479-5019>

Тарасенко Тетяна Володимирівна

бакалавр,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5817-0372>

Vladyka Yuliia, Turova Larysa, Tarasenko Tetiana
National Aviation University

У статті розглядається необхідність банків у зміні своїх стратегій та підходів до кредитної політики в умовах воєнного конфлікту. Основними напрямками дій для банків є перегляд кредитних стратегій з метою зменшення ризику та підвищення стійкості, розширення кредитування в стійких галузях економіки, моніторинг та управління кредитними ризиками, активна співпраця з урядом та регуляторними органами для розробки програм фінансової підтримки, посилення заходів з кібербезпеки, та співпраця з міжнародними фінансовими установами для отримання фінансової підтримки. Визначено поняття "кредитна політика" та розглянуто основні три типи кредитної політики, відповідно до пріоритетів у розвитку. Проаналізовано вплив повномасштабного вторгнення на кредитну політику комерційних банків та тенденцію щодо частки непрацюючих кредитів. Розглянуто актуальні державні пільгові програми кредитування, що діють на банківському ринку, а також проаналізовано можливі зміни в даному напрямку. Зроблено висновки щодо необхідності активно впроваджувати механізми ризик-менеджменту, зокрема, стримування зростання портфеля непрацюючих кредитів, диверсифікацію кредитного портфеля та постійний моніторинг кредитних ризиків.

Ключові слова: Кредитна політика банку, війна, проблемні кредити, кредитні канікули.

The article examines the need for banks to change their strategies and approaches to credit policy in the conditions of a military conflict. The main areas of action for banks are the revision of credit strategies with the aim of reducing risk and increasing stability, expanding lending in stable sectors of the economy, monitoring and managing credit risks, active cooperation with the government and regulatory authorities to develop financial support programs, strengthening cyber security measures, and cooperation with international financial institutions to obtain financial support. The concept of "credit policy" is defined and the main three types of credit policy are considered – aggressive, conservative and moderate. The impact of a full-scale invasion on the credit policy of commercial banks and the trend in the share of non-performing loans is analyzed. Current government preferential lending programs are considered, among which we can single out "Affordable loans 5-7-9%", credit holidays, "eOselya" and others. Conclusions were made regarding the need to actively implement risk management mechanisms, in particular, curbing the growth of the portfolio of non-performing loans, diversifying the loan portfolio and constant monitoring of credit risks.

Keywords: Credit policy of the bank, war, problem loans, credit holidays.

Постановка проблеми. Кредитна політика банку відіграє вирішальну роль у його функціонуванні та впливає на економічний розвиток країни в цілому. Важливість кредитної політики полягає у її здатності впливати на споживчу та інвестиційну активність, регулювати інфляційні процеси, стимулювати економічний зріст та підтримувати фінансову стабільність. Крім того, правильно спроектована кредитна політика допомагає банкам управляти ризиками та забезпечує їхню конкурентоспроможність на ринку фінансових послуг. Таким чином, ефективна кредитна політика є ключовим елементом успішного функціонування банку та здійснення його стратегічних цілей.

З початком повномасштабної війни, банки стикаються з рядом викликів, що ставлять під загрозу їхню діяльність та фінансову стабільність. Перш за все, зростає ризик неповернення кредитів через загальну нестабільність у країні, велику кількість людей, які втратили майно або засоби доходу, та загальну економічну неспроможність. Подальший виклик полягає в необхідності перегляду кредитних стратегій та політики, оскільки умови ризику та повернення кредитів значно змінюються. Крім того, зростає попит на фінансування військових потреб та відновлення зруйнованої інфраструктури, що може вплинути на доступність кредитів для інших секторів економіки. Також банки мають стикатися з ризиками кібератак та іншими загрозами кібербезпеки, що можуть підірвати довіру клієнтів та призвести до втрати даних та фінансових засобів. Усі ці виклики вимагають від банків адаптації своєї кредитної політики та використання нових стратегій для забезпечення стійкості та ефективності у період воєнного конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попередні дослідження в галузі кредитної політики комерційних банків були проведені такими науковцями, як Михайляк Г. В. та Михайляк І. В. [4], Журавльова Т. О., Макаренко Ю. П., Турова Л. Л., Сірко А. Ю. [5]. В їхніх роботах було досліджено різноманітні аспекти стратегій кредитування, включаючи критерії прийняття кредитних рішень, управління кредитним ризиком, та вплив змін у фінансовому середовищі на кредитну діяльність банків.

Разом із тим, війна породжує великі фінансові виклики, такі як зміни у платіжному балансі, ризики кредитування, і необхідність підтримки підприємств та населення. Тому вивчення питань кредитної політики в контексті воєнного стану є важливою скла-

довою фінансової стабільності та економічного розвитку в умовах кризи. Таким чином, додаткове дослідження цього питання стає нагальною потребою для забезпечення ефективного функціонування банківської системи та підтримки економічного зростання в умовах воєнного конфлікту.

Постановка завдання. Основна мета цього дослідження полягає в аналізі стратегій адаптації кредитної політики комерційних банків в умовах воєнного стану. Розглядаються фактори, що впливають на прийняття рішень банками під час кризових ситуацій, а також шляхи оптимізації кредитної діяльності з метою збереження фінансової стійкості та підтримки економічного зростання в умовах непередбачуваності та ризику воєнного конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі, де геополітичні конфлікти та воєнні загрози стають все більш актуальними, роль фінансових інститутів, зокрема комерційних банків, набуває надзвичайної важливості. Кредитна політика банку стає ключовим інструментом у забезпеченні стабільності фінансової системи та підтримки економічного розвитку в умовах воєнного стану.

У контексті воєнного конфлікту кредитна політика банку набуває ще більшого значення, оскільки економіка та фінансова система піддаються значному стресу та непередбачуваності. Здатність банків адаптувати свою кредитну політику до нових реалій військових конфліктів може визначати їхню власну стійкість, а також впливати на загальну економічну ситуацію країни.

Г. В. Михайляк вважає, що у вузькому значенні кредитна політика – це система заходів банку під час кредитування клієнтів, які здійснюються банком для реалізації його стратегії і тактики в даному регіоні в певний період часу; у більш ширшому значенні кредитна політика як основа процесу управління кредитом визначає пріоритети в процесі розвитку кредитних стосунків і функціонування кредитного механізму [4].

Будь-які вимоги з боку НБУ щодо формування та структури кредитної політики банку відсутні. Кожен банк формує власну політику, виходячи із мети та пріоритетів стратегічного розвитку [5].

Відповідно до пріоритетів у розвитку, банк може вибирати між агресивною, консервативною або помірною кредитною політикою.

Політику банку вважають агресивною, коли вона націлена на швидке зростання активів

та капіталу, активне завоювання ринкових позицій і максимізацію прибутку, нехай навіть це пов'язано з підвищеним рівнем кредитного ризику в умовах жорсткої конкуренції.

Консервативна політика, навпаки, спрямована на мінімізацію кредитного ризику, який розглядається як головний пріоритет. Банк уникає стрімкого розширення кредитування з метою здобуття великих прибутків.

Помірна стратегія, з свого боку, передбачає стабільне, поступове зростання банку, охоплення нових сегментів ринку протягом тривалого періоду та проведення операцій з меншим ризиком.

Комерційні банки в Україні продемонстрували вражаючу стійкість та надійність завдяки ретельній капіталізації, що дозволило банківській системі уникнути будь-яких серйозних криз або крахів. Ця оцінка підкріплюється результатами оцінки якості активів (відомою як *asset quality review – AQR*), яку здійснює Національний банк України для найбільших банків країни. Крім того, проведені стрес-тестування та оцінка достатності капіталу підтверджують, що банківська система є надійною й стійкою навіть у непередбачуваних умовах воєнного конфлікту.

Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну змінило тенденцію до поступового зменшення частки непрацюючих кредитів (NPL), яка тривала з 2018 року. За цей період, обсяг NPL впав на майже 300 млрд гривень, а частка цих кредитів в кредитному портфелі скоротилася з 55% до 27% станом на 1 березня 2022 року. Проте, у березні – травні 2022 року, частка непрацюючих кредитів залишалася майже стабільною, переважно через пом'якшення регуляцій щодо оцінки кредитного ризику. Починаючи з червня 2022 року, банки почали визнавати NPL, що призвело до зростання їх частки в банківському секторі до 38% на 1 січня 2023 року. Станом на 1 березня 2024 року частка непрацюючих кредитів скоротилася до 36,59% з 36,75% у лютому, переважно за рахунок зменшення проблемних кредитів фізосіб на 0,45 відсоткового пункту до 22,35%. Це свідчить про поліпшення ситуації, однак банкам необхідно вдосконалювати свою кредитну політику, щоб уникнути непрацюючих кредитів та мінімізувати ризики [1].

Збільшення кількості проблемних кредитів під час воєнного конфлікту виглядає логічним і очікуваним явищем. Це можна пояснити тим, що значно зменшилася здатність позичальників до виконання фінансових зобов'язань, а також велика кількість людей втратила

майно, яке було заставлене або взяте в іпотеку як забезпечення за кредитами, через воєнні події.

Уряд впроваджує ряд заходів для підтримки вітчизняного бізнесу під час війни, зокрема, розширює та змінює умови програми «Доступні кредити 5-7-9%». За цією програмою будь-яке підприємство може отримати кредит під 0% протягом періоду війни та ще одного місяця після її завершення. Після цього періоду застосовується кредитна ставка у розмірі 5%. Крім того, максимальну суму кредиту збільшили до 60 мільйонів гривень. Ця програма передбачає надання кредитних гарантій для мікро- та малих підприємств (ММП), які не мають достатнього майна для забезпечення кредиту або мають підвищені кредитні ризики, наприклад, новостворені підприємства. Держава надає кредитні гарантії через Фонд розвитку підприємництва, покриваючи частину кредитного ризику ММП і сприяючи залученню банківських кредитів. Важливо відзначити, що ця державна підтримка є можливою тільки для банків, що відповідають визначеним законодавчим критеріям [3].

У період війни більшість банків в Україні ввели кредитні канікули, що передбачали припинення сплати основного боргу та відсотків за користування кредитними коштами. Ці канікули, тривалість яких становила від одного до трьох місяців, дозволили клієнтам тимчасово відмовитися від щомісячних обов'язкових платежів. Також, в цей період було призупинено стягнення відсотків та відсутність штрафних санкцій за невиконання умов кредитних договорів. Ці заходи дозволили клієнтам сконцентруватися на вирішенні нагальних проблем та зберегти фінансову стабільність у непевний час.

У 2024 році спостерігається сприятливе середовище для розвитку кредитування в Україні, що визначається суттєвим зниженням облікової ставки. З 15 березня 2024 року ставка скоротилася до 14,5%, що дало банкам можливість залучати більш "дешеві" ресурси для подальшого кредитування. Це відновлення доступу до доступних кредитних програм, які були заморожені через воєнні події, а також впровадження нових напрямків кредитування, сприятиме стимулюванню економічного зростання та розвитку підприємництва в країні. Такі заходи сприятимуть збільшенню доступності фінансових ресурсів для реалізації різноманітних проектів та ініціатив, що сприятиме загальному економічному піднесенню країни.

Протягом 2024 року можна очікувати поступове перетворення державних пільгових програм "5-7-9" та "єОселя". Зокрема, у зв'язку з новими економічними викликами та значним фінансовим тиском на державний бюджет, прогнозується, що програма "5-7-9" значно скоротиться, а кредитування в рамках неї буде спрямоване на конкретніше фінансування. Проте, поступово збільшуватиметься частка інвестиційних кредитів – на придбання основних засобів для бізнесу, таких як спеціальна техніка, автотранспорт, медичний і виробничий обладнання. Очікується, що такі кредити стануть до 30% від усіх виданих позик.

Після війни Україна потребує нового фінансового механізму для відновлення економіки, включаючи підтримку фізичних та юридичних осіб. Один з ключових аспектів цього процесу – кредитування, на яке планується використовувати кошти Світового банку. Банківська система відіграє ключову роль у відновленні країни, включаючи компенсацію втраченого майна, підтримку будівництва житла, релокацію підприємств та відновлення інфраструктури. Для успішного виконання цих

завдань банки повинні мати достатню капіталізацію, ліквідність та стабільну кредитну політику.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Дана стаття підтверджує важливість розробки адаптивних стратегій кредитної політики банків в умовах військових конфліктів. Зокрема, виявлено, що активні військові дії значно впливають на ризики, пов'язані з кредитуванням, такі як зростання непрацюючих кредитів, зниження кредитоспроможності позичальників та загроза стабільності банківської системи в цілому. Для подальшого розвитку в цьому напрямку необхідно активно впроваджувати механізми ризик-менеджменту, зокрема, стримування зростання портфеля непрацюючих кредитів, диверсифікацію кредитного портфеля та постійний моніторинг кредитних ризиків. Крім того, необхідно звернути увагу на розвиток інноваційних підходів до кредитування, які б забезпечували стійкість банківської системи в умовах нестабільності та невизначеності, а також сприяли економічному відновленню країни після війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційна сторінка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 23.04.2024).
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022: станом на 17 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 23.04.2024).
3. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва: Постанова Каб. Міністрів України від 14.03.2023 р. № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.04.2024).
4. Михайляк Г. В., Михайляк І. В. Кредитна політика банків та шляхи її оптимізації. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27(2). С. 103–106.
5. Журавльова Т. О., Макаренко Ю. П., Турова Л. Л., Сірко А. Ю. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2021. 360 с.

REFERENCES:

1. Ofitsiyina storinka Natsional'noho banku Ukrayiny [Official page of the National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/> (accessed April 23, 2024).
2. Pro vvedennya voyennoho stanu v Ukrayini: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 24.02.2022 r. № 64/2022: stanom na 17 serp. 2023 r. [On the introduction of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 No. 64/2022: as of August 17 2023] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (accessed April 23, 2024).
3. Pro vnesennya zmin do deyakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrayiny shchodo nadannya finansovoyi derzhavnoyi pidtrymky sub'yektam pidpryyemnytstva: Postanova Kab. Ministriv Ukrayiny vid 14.03.2023 r. № 229 [On making changes to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding the provision of financial state support to business entities: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of the Ministers of Ukraine dated 03/14/2023 No. 229]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-%D0%BF#Text> (accessed April 23, 2024).
4. Mykhaylyak G. V., Mykhaylyak I. V. (2018) Kredytна polityka bankiv ta shlyakhy yiyi optymizatsiyi [Credit policy of banks and ways of its optimization. Black Sea Economic Studies]. *Prychornomors'ki ekonomichni studiyi*, no. 27(2), pp. 103–106.
5. Zhuravlyova T. O., Makarenko Yu. P., Turova L. L., Sirko A. Yu. (2021) Finansovyy menedzhment u banku [Financial management in the bank]. navchal'nyy posibnyk [training]. Dnipro: Porogy. 360 p. (in Ukrainian)